WIKIPEDIA

Litova lingvo

La **litova lingvo** estas la oficiala lingvo de Litovio, parolata de ĉirkaŭ 4 milionoj da Litovoj. La litovlingva nomo de la lingvo estas "lietuvių kalba" (lingvo de la litovoj).

Litova lingvo	
Lietuvių kalba	
Parolata en	Litovio kaj 19 aliaj landoj
Parolantoj	4 milionoj
Skribo	latina alfabeto
Lingvistika klasifiko	
Hindeŭropa Balta Orienta **Litova**	
Oficiala statuso	
Oficiala lingvo en	Litovio
Reguligita de	Nacia Komisio por la Litova Lingvo
Lingvaj kodoj	
Lingvaj kodoj	
ISO 639-1	lt
ISO 639-2	lit
ISO 639-3	lit
SIL	LIT
Glottolog	lith1251
Angla nomo	Lithuanian
Franca nomo	lituanien

Enhavo

Historio

La litova lingvo ankoraŭ konservas la plejparton de la origina sonsistemo kaj de la morfologiaj strangaĵoj en la praa Hindeŭropa lingvaro kaj tiel estas fascina por lingvostudo. Kelkaj rekonstruaĵoj konkludis ke la litova estas la lingvo kiu plej proksime rilatas al la prahindeŭropa lingvo. Kelkaj lingvistoj opinias ke la prabaltaj lingvoj disiĝis el la aliaj hindeŭropaj lingvoj antaŭ 1000 a.K.

La litova lingvo en la 16-a jarcento

Inter la jaroj 400 ĝis 600, la litova kaj latva lingvoj disiĝis el la okcidenta balta (Prusa) lingvaro, kiu poste malaperis. La unue konata litovlingva skribaĵo venas el himna traduko en 1545. Publikiĝintaj libroj en la litova lingvo estas konataj ekde 1547, sed la nivelo de legkapableco inter Litovoj estis malalta dum la 16-a ĝis la 18-a jarcento kaj libroj ne estis facile disponeblaj. Legkapableco en Litovio plialtiĝegis dum la 19-a

jarcento, malgraŭ viktimigo, farata de rusaj aŭtoritatistoj (kiu estis la plej grava post la subpremo de la Januara Ribelo, en 1864 ĝis 1904, kiam rusaj oficialuloj malpermesis ian publikan paroladon de la litova lingvo kaj la uzadon de la latina alfabeto por skribaĵoj).

La litova estis la oficiala lingvo de Litovio ekde 1918. Dum la Sovetunia tempo (1944 ĝis 1990), oni uzis ĝin en oficialaj aferoj apud la rusa lingvo, kiu estis oficiala en la Sovetunio kaj estis rigardita kiel pli grava ol la litova.

Klasifiko

La litova estas unu el du (la alia estas la latva) ankoraŭ parolataj baltaj lingvoj, kiuj konsistigas apartan branĉon de la Hindeŭropa lingvaro.

Geografia distribuo

La litova estas ĉefe parolata en Litovio. Ĝi estas ankaŭ parolata en Argentino, Aŭstralio, Belarusio, Brazilo, Britio, Estonio, Germanio, Kanado, Kazaĥio, Kirgizio, Latvio, Pollando, Rusio, Svedio, Taĝikio, Turkmenio, Urugvajo, Usono kaj Uzbekio.

Estas 2,955,200 parolantoj en Litovio (inkluzive 3,460 tataroj) aŭ ĉirkaŭ 80% el la loĝantaro (1998) parolas la litovan. La suma parolanto de la litova por ĉiuj landoj estas 4,000,000 (1993 UBS).

Oficialeco

La litova estas la oficiala lingvo de Litovio.

Dialektoj

La litova lingvo havas du ĉefajn dialektojn: la aŭkŝtajtia (Aukštaičių, altlanda litova) kaj la ĵemajtia dialekto (Žemaičių, malaltlanda litova). Vidu mapojn ĉe [1] (http://samogitia.mch.mii.lt/KALBA/girdstr.en.htm#Map).

La norma lingvo estas bazata je la okcidenta aukŝtajtia dialekto. Komprenebleco inter la aŭkŝtajtia kaj ĵemajtia dialektoj estas konsiderata kiel malfacila por la plejparto de litovoj. Inter la fremdaj lingvoj, precipe la rusa, angla kaj germana estas uzataj kun alilandanoj.

Ortografio

Kiel multaj hindeŭropaj lingvoj, la litova uzas modifitan latinan alfabeton. Ĝi enhavas 32 literojn. Laŭalfabeta ordigo prezentas unu surprizon: "Y" estas movita inter Ogoneka I (Į) kaj J.

A	Ą	B	C	Č	D	E	Ę	Ė	F	G	H	I	Į	Y	J	K	L	M	N	O	P	R	S	Š	T	U	Ų	Ū	V	Z	Ž
a	ą	b	c	č	d	e	ę	ė	f	g	h	i	į	y	j	k	l	m	n	o	p	r	s	š	t	u	ų	ū	v	z	ž

Dekstrakorna, maldekstrakorna kaj makrona/tilda diakritiloj povas esti uzataj por montri akcenton kaj vokalan longecon. Tamen, ĉi tiujn oni ĝenerale ne skribas, krom en vortaroj kaj kie ili estas necesaj por klareco. Plie, la sekvantaj duliteraĵoj estas uzataj, sed estas rigardataj kiel du literoj por laŭalfabeta ordigo. Notu ke la duliteraĵo "Ch" indikas velaran frikativon, sed la aliaj estas logikaj komponaĵoj de siaj enhavaj literoj.

Ch	Dz	Dž	Ie	Uo
ch	dz	dž	ie	uo

Prononco

č = **ĉ**
š = **ŝ**
s = **s**
c = **c**
ž = **ĵ**
j = **j**
ch = **ĥ**
ę = longa franca **è**
ė = longa franca **é**
u = **u**
ų, **ū** = longa **u**
į, **y** = longa **i**
ą = longa **a**

Konsonantoj antaŭ *e*, *ę*, *ė*, *i*, *į*, *y* estas palataligataj. "i" antaŭ vokalo (krom e) havas nur tiun funkcion kaj eĉ ne estas prononcata. Kie "i" aŭ "j" estas postirita per "a" aŭ "ą", la "a" estas prononcata kiel "e". Sekve:

- ia = e /ɛ/
- ią = ę /æː/
- ja = je /jɛ/
- ją = ję /jæː/

La akcento estas libera kaj movebla. Estas tri akcentoj: La tildo, la dekstra korno kaj la maldekstra korno.

Gramatiko

Substantivoj kaj adjektivoj

Ekzistas du gramatikaj genroj en la litova. La litova estas fleksia lingvo. Ĝi havas kvin substantivajn kaj tri adjektivajn deklinaciojn kun diversaj variantoj.

Substantivoj kaj aliaj deklinacieblaj vortoj estas deklinaciataj per sep kazoj: la nominativo, genitivo, dativo, akuzativo, instrumentalo, tri tipoj de lokativo, kaj la vokativo (nur substantivoj - Adjektivaj formoj uzas la nominativon).

Verboj

Ekzistas tri verbaj konjugacioj. Ĉiu verbo havas prezencan, preteritan, preteritan iterativan kaj futuran verbotempojn de la indikativa modo; la kondicionala kaj imperativa modo estas sen distingo de verbotempoj. Ĉi tiuj formoj estas konjugacieblaj. La unua kaj dua persono havas distingon inter singularo

kaj pluralo, sed la tri-persona formo estas komuna inter la plurala kaj la singulara. Krom la konjugaciataj formoj ekzistas la infinitivo. Ĉiu verbo povas formi participojn simile al la esperanta simetria sistemo anta/inta/onta+ata/ita/ota. Neniu alia lingvo posedas tian unikan trajton.

Scienca traktado

La unua scienca "Kompendio de la litova lingvo" estis publikigita en 1856-57 de August Schleicher, instruisto ĉe Praga Universitato.

Numeraloj

Jen la numeraloj:

- vienas "unu",
- du "du",
- trys "tri",
- keturi "kvar",
- penki "kvin",
- šeši, "ses",
- septyni "sep",
- aštuoni "ok",
- devyni "naŭ",
- dešimt "dek"

Litovdevenaj Esperantaj vortoj

- *du*
- *tuoj → tuj*

Kursoj pri la litova

Esperantlingva kurso pri la litova estas *Litova lingvo per Esperanto-okuloj* de Marc Vanden Bempt. Recenzo (https://www.esperanto.be/fel/mon/rec/lleo.html) pri la verko aperis en *Monato*.

Bibliografio

- Trunte, Hartmut 1971 : Ĉu la Litova lingvo influis Esperanton?, *Esperanto, n-ro 787 (6), p. 104-105.*
- Poska A. 1971 : Povus esti, ke Zamenhof konis iom la Litova, *Esperanto, n-ro 787 (6), p. 105.*

Eksteraj ligiloj

- Enkonduko ĉe Lingvo.info (en Esperanto) (http://lingvo.info/eo/lingvopedia/lithuanian)
- Baza leciono de la litova lingvo (en Esperanto) (http://vegitto.buildtolearn.net/lingvo)
- Litova lingvistiko (angle) (http://www.lituanus.org/IndexLanguage.htm)
- etnologa raporto pri la litova (angle) (http://www.ethnologue.org/show_language.asp?code=LIT)

- Paĝoj kaj Forumoj pri la litova Historio (angle) (http://www.istorija.net/)
